

QUA MƯỜI KỶ ĐẠI HỘI XÃ HỘI HỌC THẾ GIỚI

HỒ HẢI THỤY

Kể từ ngày thành lập (1949), với mục tiêu chủ yếu là “phối hợp các nghiên cứu xã hội học, phát triển các quan hệ khoa học giữa các nhà xã hội học, đảm bảo việc trao đổi thông tin khoa học”, Hội Xã hội học quốc tế (một tổ chức được UNESCO bảo trợ) đã tổ chức được mười kỳ đại hội. Theo dõi diễn biến của các đại hội này, người ta dễ dàng nhận thấy ảnh hưởng ngày càng tăng của tư tưởng xã hội học mácxít nói chung và của đội ngũ các nhà xã hội học các nước xã hội chủ nghĩa nói riêng.

Tháng 9-1950, phối hợp với hội quốc tế các khoa học chính trị, Hội Xã hội học quốc tế đã triệu tập Đại hội Xã hội học thế giới lần thứ I ở Duyrich (Thụy Sĩ) vào tháng 9 năm 1950. Kỳ này có 121 đại biểu từ 30 nước đến tham gia dưới chủ đề chung “ảnh hưởng của các nghiên cứu xã hội học đến các quan hệ quốc tế”.

Trong khoảng thời gian từ 1950 đến 1962, theo điều lệ của Hội cứ ba năm họp đại hội một lần. Cho nên, đến năm 1953. Đại hội lần thứ II họp tại Liegiơ (Bi) vào tháng 8, với 281 đại biểu từ 31 nước tham gia, thảo luận những vấn đề như phân tầng xã hội và di động xã hội, xung đột giữa các nhóm và cách giải quyết xung đột sự phát triển các nghiên cứu xã hội học hiện nay, dạy học, hoạt động nghề nghiệp và trách nhiệm của các nhà xã hội học.

Đại hội lần thứ III họp vào tháng 8-1956 tại Amxtécđam (Hà Lan). có 524 đại biểu từ 54 nước đến dự. Kỳ này đánh dấu một sự kiện quan trọng : đoàn đại biểu các nhà xã hội học Liên Xô bắt đầu tham gia, mang đến diễn đàn đại hội tiếng nói của xã hội học mácxít. Chủ đề này là “Những vấn đề lý thuyết chung và các biến đổi xã hội”, cũng như những biến đổi trong các cơ cấu kinh tế và giai cấp biến đổi trong gia đình, trong giáo dục... Trong khi các

Qua mười kỳ Đại hội...

105

nhà xã hội học tư sản không thừa nhận các khái niệm tiến bộ phát triển xã hội, không thừa nhận hướng đi lịch sử rộng lớn trong cách tiếp cận những vấn đề hiện nay của biến đổi xã hội, chỉ chú ý trước tiên đến những biến đổi có tính chất cục bộ không tiêu biểu thì các nhà xã hội học Liên Xô nêu bật tính quy luật và tính chất đi lên của sự phát triển xã hội (chứng cứ : các hình thức kinh tế xã hội ccã thay thế nhau theo hướng đi lên).

Tháng 9-1959, Đại hội lần thứ IV họp ở Milăng (Ý), có 980 đại biểu của 52 nước tham gia. Chủ đề kỳ này là “Vấn đề quan hệ qua lại giữa xã hội và xã hội học”, do đó người ta thảo luận nhiều về các phương pháp và kỹ thuật nghiên cứu xã hội học. Các nhà xã hội học tư sản phần lớn đi theo khuynh hướng chủ nghĩa kinh nghiệm và miêu tả không có được những khái quát lý thuyết rộng lớn, tuy cũng có một số người (như P.Ladaxphendơ, R.Mecton, R.Conich...) kêu gọi cần phải xây dựng những lý thuyết xã hội học. Các nhà xã hội học Liên Xô trong Đại hội này đã chứng minh rằng cơ sở của lý luận xã hội học khoa học chân chính đó được Mác, Ăngghen và Lênin xây dựng từ trong nhiều công trình nổi tiếng.

Đại hội lần thứ V họp tại Oasinhton (Mỹ) tháng 9-1962. Có 1.031 đại biểu của 51 nước tham dự. Kỳ này đề tài là những vấn đề như “Các nhà xã hội học các nhà hoạt động chính trị và công chúng”. “Xã hội học về sự phát triển”. “Thực chất và những vấn đề của xã hội học lý thuyết”. Cũng được thảo luận đến nhiều là những vấn đề xã hội học công nghiệp, xã hội học nhận thức, xã hội học gia đình. Lúc này, hai nhà xã hội học Mỹ nổi tiếng là T.Pacxon và R.Mecton đề xướng việc nghiên cứu lý thuyết xã hội học theo chủ nghĩa chức năng cấu trúc. Tuy cũng có người như P.Xôrôkin (Mỹ) phê phán khuynh hướng đó, song nhiều hướng chung của các nhà xã hội học tư sản thời kỳ này chủ yếu vẫn là theo chủ nghĩa chức năng cấu trúc. Các nhà xã hội học macxit trong Đại hội này đã phê phán những quan điểm xuất phát của chủ nghĩa chức năng cấu trúc và căn cứ vào thực tế đã phân tích các vấn đề lý luận phương pháp và kỹ thuật nghiên cứu xã hội học cũng như các khía cạnh đa dạng của sự phát triển xã hội ngày nay.

Từ sau Đại hội lần thứ V, theo điều lệ mới, cứ bốn năm mới tiến hành đại hội một lần, do đó mãi tới tháng 9-1966. Đại hội lần

thứ VI mới họp tại Eviăng (Pháp) với trên 2.000 đại biểu từ 50 nước. Đại hội thảo luận vấn đề như “Sự thống nhất và tính đa dạng trong xã hội học”, “Xã hội học về các quan hệ quốc tế”, “Chiến tranh và hòa bình” (đề tài này được nói đến nhiều nhất trong Đại hội này). Đặc biệt là đã diễn ra đấu tranh tư tưởng khá sâu sắc giữa các nhà xã hội học macxit và xã hội học tư sản khi đề cập đến các vấn đề quan hệ qua lại giữa xã hội học với hệ tư tưởng, giữa các khuynh hướng khác nhau trong xã hội học, chủ yếu là giữa xã hội học macxit với xã hội học tư sản. Các nhà xã hội học macxit đã phê phán quan điểm muốn phi tư tưởng hóa môn xã hội học và hội tụ xã hội học macxit với xã hội học tư sản. Các nhà xã hội học Liên Xô cho rằng về nhận thức, tư tưởng và tính chất giai cấp, hai thứ xã hội học này đối lập nhau về căn bản, nhưng đồng thời cũng không phủ nhận là có thể có những biện pháp kỹ thuật và phương pháp chung cho cả hai thứ xã hội học này trong khi nghiên cứu.

Tháng 9-1970 lần đầu tiên một nước xã hội chủ nghĩa (Bungari) đứng lên đăng cai tổ chức Đại hội lần thứ VII (tại Varna). Số đại biểu đến dự Đại hội lần này tăng vọt: 3.400 người từ 76 nước. Chủ đề kỳ này là “Xã hội hiện tại và tương lai: dự báo và kế hoạch hóa xã hội”. Đại hội lần này đánh dấu ảnh hưởng lớn lao của tư tưởng macxit trong xã hội học và sự tăng trưởng đội ngũ các nhà xã hội học xã hội chủ nghĩa cả về mặt lượng lẫn mặt chất.

Đại hội lần thứ VIII họp tại Tôrontô (Canada) tháng 9-1979 với 2.900 đại biểu từ 79 nước. Chủ đề “Khoa học và cách mạng trong các xã hội ngày nay”. Người ta bàn đến các khía cạnh cơ bản của cuộc cách mạng khoa học – kỹ thuật có liên quan đến những vấn đề phức tạp của sự phát triển xã hội. Các nhà xã hội học macxit nhấn mạnh rằng cách mạng khoa học – kỹ thuật có liên hệ chặt chẽ với những quan hệ xã hội nhất định, và trong các nước có chế độ xã hội khác nhau tất sẽ có những hậu quả khác nhau về căn bản của cách mạng khoa học – kỹ thuật. Trong Đại hội này số ý kiến phê phán cơ sở lý luận, phương pháp luận xã hội học tư sản tăng lên nhiều hơn so với các kỳ trước, do đó người ta nhận thấy số lượng các nhà khoa học ở nhiều nước (chứ phải là xã hội chủ nghĩa) bắt đầu chú ý nhiều hơn đến cách tiếp cận macxit trong xã hội học.

Đại hội lần thứ IX họp tại Úpxala (Thụy Điển) tháng 8-1978 với 3.00 đại biểu. Chủ đề chung là “Những con đường phát triển xã hội”. Các nhà xã hội học tư sản tập trung chú ý vào khái niệm hiện đại hóa mà cơ sở lý thuyết vẫn là chủ nghĩa chức năng cấu trúc. Mô hình hiện đại hóa của họ là con đường của các nước Tây Âu phát triển : nước Mỹ đã tổng kết được những thành tựu của cách mạng công nghiệp Anh, cách mạng chính trị Pháp và cách mạng giáo dục ở nhiều nước, để xây dựng được một “xã hội dẫn đầu” trong lịch sử hiện đại và là tấm gương cho sự phát triển của mọi nước. Từ khái niệm hiện đại hóa này, họ đưa ra những chỉ báo để xem xét trình độ phát triển của mỗi nước. Có những chỉ báo khá kỳ cục, chẳng hạn như những tiêu chuẩn mới về vệ sinh cá nhân, về kiểu quần áo, ăn mặc, cách quản lý bằng máy tính, v.v... Đặc biệt họ lờ đi những mặt tiêu cực của xã hội tư bản. Nói chung, khi xem xét sự phát triển xã hội, các nhà xã hội học tư sản nặng về mặt kỹ thuật và kinh tế, mà coi nhẹ mặt các quan hệ xã hội – giai cấp. Các nhà xã hội học macxit trình bày quan điểm của xã hội học Mác – Lênin về sự phát triển của các xã hội trong giai đoạn hiện nay, vai trò của các quy luật của phép biện chứng trong sự phát triển xã hội. Đặc biệt có một số phiên họp dành thảo luận nhiều về kế hoạch hóa. Nhiều nhà xã hội học các nước “thế giới thứ ba” phê phán kiểu phát triển tư bản chủ nghĩa và cho rằng hiện nay chỉ có kế hoạch hóa mới tạo điều kiện cho các nước thế giới thứ ba phát triển được. Chính kế hoạch hóa sự phát triển đem lại tự do cho những nước này hơn là kiểu phát triển tự do theo con đường các nước tư bản chủ nghĩa.

Đại hội lần thứ X họp tại thủ đô Mêhicô tháng 8-1982 dưới chủ đề “Lý thuyết xã hội học và thực tế xã hội”. Đây là lần đầu tiên đại hội tổ chức tại một nước thuộc khu vực Mỹ la tinh. Vì vậy, ngoài những đề tài chung, người ta bàn nhiều đến những vấn đề riêng có liên quan đến châu Mỹ latin. Các nhà xã hội học macxit lần này trình bày một hệ thống vấn đề khá hoàn chỉnh: từ hệ khái niệm xã hội học Mác-Lênin đến những phương pháp ứng dụng lý thuyết xã hội học Mác-Lênin vào nhiên cứu thực tiễn xây dựng chủ nghĩa

xã hội. Nhiều nhà xã hội học các nước xã hội chủ nghĩa được mời hoặc bầu điều khiển các tiểu ban của Đại hội¹.

Mười kỳ đại hội xã hội học thế giới là chặng đường đi lên, nhận thức mình, của ngành khoa học non trẻ là xã hội học. Những cuộc đấu tranh tư tưởng trong các đại hội xuất phát từ tính khoa học của cách đặt vấn đề, song xét đến cùng đó là do hệ tư tưởng quyết định. Cũng như các ngành khoa học xã hội khác, vấn đề đầu tiên đặt ra cho xã hội học là: “Xã hội này là của ai?” Các nhà xã hội học macxit trên lập trường của giai cấp công nhân và nhân dân lao động, đang càng ngày càng giành được uy tín khoa học trên diễn đàn đại hội, bởi vì chân lý – cơ sở của mọi tính khoa học – nằm ngay trong quần chúng lao động, những con người sáng tạo nên mọi giá trị của xã hội. Trong lúc xã hội học tư sản đang đi vào chỗ khủng hoảng, bế tắc, xã hội học macxit được nhiều nhà khoa học chân chính tiếp nhận vận dụng. Nguyên chủ tịch Hội Xã hội học quốc tế (nhiệm kỳ từ Đại hội VIII đến Đại hội IX) là TônBottômo đã cho rằng khuynh hướng macxit trong xã hội học đang vượt hơn hẳn các khuynh hướng khác về tính phổ biến, cũng như về sức tác động của nó đến các quá trình sống thực sự, về định hướng của nó trong cách giải thích những biến đổi và sự vận động của xã hội ngày nay, về chiều sâu của bộ máy khái niệm.

---

¹. Trong một kỳ tới, Tạp chí sẽ giới thiệu kỳ nội dung của kỳ Đại hội lần thứ X này.